

Οι απόψεις των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (κλάδου ΠΕ70) για τη θέση του Καραγκιόζη στο Σχολείο

Χρίστος Γ. Πατσάλης

Dr., M.A., Σχολικός Σύμβουλος ΠΕ70 - ΣΕΠ του ΕΑΠ

Εισαγωγή – Προβληματική της μελέτης

Φασματοσκοπώντας κανείς το ελληνικό Θέατρο Σκιών¹ διαπιστώνει ότι από διδακτική και ψυχοπαιδαγωγική σκοπιά είναι συμβατό με το χώρο του σχολείου και με εκείνα που σε αυτό επιδιώκονται. Και τούτο, διότι μπορεί να συμβάλει στην εποπτικότητα της διδασκαλίας παρουσιάζοντας τις πληροφορίες με οπτικό και γενικότερα αισθητηριακό τρόπο, πράγμα που συντελεί στην καλύτερη αφομοίωση και συγκράτησή τους από τους μαθητές, ενώ παρωθεί σε αυτόβουλη συμμετοχή (διδακτική αρχή της αυτενέργειας) ένεκα της ευκολίας χειρισμού του εκ μέρους των παιδιών. Επιπλέον, η δυνατότητά του να συνδυάζει το παιχνίδι με την εργασία, οι ανιμιστικές του δυνατότητες, η ιδιότυπη δραματοουργία του κ.ά. είναι κάποιες ψυχοπαιδαγωγικές εκφάνσεις οι οποίες αξιοποιούμενες στην εκπαιδευτική διαδικασία θα μπορούσαν να προσδώσουν στη διδασκαλία ελκυστικότητα και περισσότερη αποτελεσματικότητα (Πατσάλης, 2009). Επιτρέποντας, ακόμα, την επαφή των μαθητών με πολλές όψεις τέχνης και δημιουργώντας έτσι ευκαιρίες για δραστηριότητες όπου χρησιμοποιούνται η φαντασία και η επινόηση, μπορεί να διευκολύνει τη δημιουργικότητα (Neelands, Baldwin & Fleming, σ. 13).

Ανεξάρτητα από το σκεπτικό της ένταξης του θεάματος στα νέα προγράμματα σπουδών του Δημοτικού Σχολείου, σήμερα υλοποιούνται εκπαιδευτικές δραστηριότητες με αυτό στο πλαίσιο της χρήσης των νέων εγχειριδίων, στα οποία, όπως διαπιστώνεται (Πατσάλης, 2009), διαθέτει εκτενή παρουσία συγκριτικά με εκείνα της προηγούμενης περιόδου (1985-2005). Οι προτεινόμενες εκπαιδευτικές δραστηριότητες στα νέα βιβλία συνδέουν το ελληνικό Θέατρο Σκιών με τη γλώσσα και τις

¹ Με τον όρο ελληνικό Θέατρο Σκιών εννοούμε τον γνωστό Καραγκιόζη με το συγκεκριμένο θίασο (Καραγκιόζη, Χατζηαβάτη, Πασά ή Βεζίρη κ.τ.λ. ως και τη μορφή του με το «σπάσιμο» του στερεότυπου θιάσου και τη διευρυμένη δραματοουργική και παραστασιακή εκδοχή (π.χ., συνύπαρξη του Καραγκιόζη με μια αυτοσχέδια φηγούρα).

διάφορες παραμέτρους της, όπως την επικοινωνιακή, την αισθητική αγωγή, με την πολιτιστική μας κληρονομιά και ειδικότερα με διάφορες εκφάνσεις του πολιτισμού, όπως μουσική, τραγούδι, ζωγραφική κ.ά.

Με δεδομένα, λοιπόν :

- την ένταξή του Θεάτρου Σκιών ως διδακτικού υλικού στα εγχειρίδια διδασκαλίας για την υλοποίηση σκοπών της εκπαίδευσης,
- την παιδαγωγική γλωσσική-πολιτιστική και τη διδακτική αξία του, και
- τη δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών για περαιτέρω αξιοποίησή του με την παροχή θεσμοθετημένου χρόνου για την ανάπτυξη ανάλογων δραστηριοτήτων, μέσω της εισαγωγής των καινοτόμων προγραμμάτων,

αποκτά εξαιρετική σημασία η θεματική *Θέατρο Σκιών και Εκπαίδευση*.

Επειδή δε οι δάσκαλοι και οι δασκάλες αποτελούν βασικό πυλώνα της εκπαιδευτικής διαδικασίας, αφού μετέχουν σε αυτή όχι ως απλοί μεταδότες του αναλυτικού προγράμματος, αλλά ως παράγοντες που το αναπτύσσουν, το προσδιορίζουν και το μεθερμηνεύουν μέσα από αυτά που σκέφτονται και πιστεύουν (Hargeaves & Fullan, 2008) μέσα από τις αντιλήψεις που έχει διαμορφώσει καθένας τους και τις στάσεις που τηρεί στην επαγγελματική του ζωή, έχει, νομίζουμε, ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την εκπαίδευση η διερεύνηση της σχέσης τους με το Θέατρο Σκιών ως και η αποτύπωση των απόψεών τους αναφορικά με τη θέση του θεάματος στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Από τη βιβλιογραφική επισκόπηση που διενεργήθηκε, ωστόσο, δεν προέκυψε να υπάρχει έρευνα με αντίστοιχη στοχοθεσία, τουλάχιστον στον ελληνόφωνο χώρο. Μια μελέτη προκαταρκτικού χαρακτήρα που έχει εκπονήσει ο γράφων δεν είχε την έκταση και το χαρακτήρα της παρούσας. Οι υπάρχουσες μελέτες για τον Καραγκιόζη στην εκπαίδευση αναφέρονται κυρίως σε προτάσεις διάφορων μελετητών για την αξιοποίησή του στο σχολείο (Γενειάτση, 1989· Γραμματάς, 1999· Κοντογιάννη, 1992). Στην ξενόγλωσση βιβλιογραφία εντοπίζονται αναφορές πρακτικών εφαρμογών όπου συνδέεται το Θέατρο Σκιών με δραστηριότητες όπως η ανάπτυξη σχεδίων εργασίας, η αγωγή υγείας και η καλλιέργεια περιβαλλοντικής συνείδησης (<http://Lab.rz.th-muenchen.de/mpaed/mh04-99schattenspiel2.html>).

Η έρευνα

Η διερευνητικού περιεχομένου επισκοπική μελέτη μας διενεργήθηκε, όπως αναφέρεται παρακάτω, σε δύο διαφορετικές χρονικά φάσεις.

Η φύση και ο σκοπός της έρευνας: Σκοπός αυτής της διαχρονικής έρευνας, η οποία πήρε το χαρακτήρα της «διατμηματικής» μελέτης-στοιχείο μέτρησης και μελέτης διαφορετικών απαντώντων σε διαφορετικά χρονικά σημεία (Cohen & Manion, σ. 103)-, ήταν να διερευνηθούν η σχέση των αναφερομένων εκπαιδευτικών με το Θέατρο Σκιών, οι απόψεις τους γι' αυτό ως και η γνώμη τους για τις ομοιότητες ή διαφορές μεταξύ αυτού του θεατρικού είδους και του κουκλοθεάτρου αναφορικά με την εκπαιδευτική τους χρησιμότητα. Ειδικότερα, στοχεύαμε στην εκμείωση από τα υ-

ποκείμενα πληροφοριών και στην καταγραφή τους αναφορικά με τη σχέση τους με το Θέατρο Σκιών, η οποία θα μπορούσε να έχει προκύψει:

- από οργάνωση παράστασης σε μαθητές με προσωπική πρωτοβουλία,
- από παρακολούθηση παράστασης στο θέατρο, στην τηλεόραση, στο σχολείο,
- με την ευκαιρία παράστασης που οργάνωσε συνάδελφος, και
- από διάβασμα σχετικών βιβλίων.

Επίσης, τέθηκαν ακόμα οι ακόλουθοι ερευνητικοί στόχοι:

- αποτύπωση της άποψης των υποκειμένων για τη σχέση του Θεάτρου Σκιών με το σχολείο,
- καταγραφή, σε καταφατική περίπτωση, του τρόπου με τον οποίο μπορεί να ενταχθεί σε αυτό, και
- προσδιορισμός της σχέσης Θεάτρου Σκιών και κουνκλοθεάτρου με σημείο αναφοράς την εκπαιδευτική διαδικασία.

Ερευνητική μεθόδευση

Σχετικά με τη μέθοδο προσδιορισμού των μεταβλητών και της ανάλυσης και περιγραφής των δεδομένων, η μελέτη κινήθηκε στο πλαίσιο της περιγραφικής-συσχετιστικής έρευνας (correlational), αφού συλλέχθηκαν δεδομένα, οργανώθηκαν, αναλύθηκαν και συσχετίστηκαν για να βρεθεί η συνάφεια μεταξύ των μεταβλητών. *Πληθυσμός στόχος* ήταν οι εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης κλάδου ΠΕ70 που υπηρετούσαν στα σχολεία της Α' Διεύθυνσης Αθήνας. Το *δείγμα*, που διέθετε το μέσο χαρακτηριστικό του προς μελέτη πληθυσμού, επελέγη με τη διαδικασία της τυχαίας δειγματοληψίας (random sample) διά της εφαρμογής της μεθόδου του περιορισμού σε ένα μέρος του πληθυσμού (δύο ομάδες εκπαιδευτικών ΠΕ70 με διαφορετικά δημογραφικά χαρακτηριστικά), στον οποίο υπήρχε εύκολη πρόσβαση.

Όπως φαίνεται από τον Πίνακα 1, η μία από τις ομάδες (Α') αποτελούνταν από 36 άτομα (60% του συνολικού δείγματος), ενώ η άλλη (Β') από 24 (40%). Τα άτομα αυτά απάντησαν σε διαφορετικές χρονικές στιγμές στο ειδικά για αυτό το σκοπό διαμορφωθέν ερωτηματολόγιο, το οποίο συγκροτήθηκε με πεδία αναφοράς άντλησης ερωτήσεων: τις προσωπικές εμπειρίες και τα βιώματά μας σχετικά με το θέμα, τις εντυπώσεις που αποκομίσαμε από σχετικές συζητήσεις με συναδέλφους εκπαιδευτικούς για το θέμα ως και τη σχετική βιβλιογραφία (Mummendey & Grau, 2008). Για να διασφαλιστεί η ακρίβεια της έκφρασης και η ευχέρεια της πλήρους κατανόησης του περιεχομένου των ερωτήσεων και, γενικότερα, για να διαφανεί αν τα Items περικλείουν συνολικά το προς μέτρηση μέγεθος δίνοντας τις απαιτούμενες πληροφορίες και, στην ουσία, για να αποκτήσει το εργαλείο εγκυρότητα περιεχομένου (content validity) (Κυριαζή, 2002), δηλαδή ικανότητα μέτρησης του συνολικού φάσματος του *πράγματος* για το οποίο είχε φτιαχτεί, προηγήθηκε η δοκιμαστική εφαρμογή του σε 15 άτομα - εκπαιδευτικούς της Α' ομάδας που παρουσίαζαν παρόμοια χαρακτηριστικά με εκείνων που θα συμμετείχαν στο τελικό δείγμα. Τα ερωτήματα του ερευνητικού εργαλείου αντιστοιχούν σε 7 προσδιοριστικές μεταβλητές, οι οποίες προέκυψαν κατά τρόπο που να αναπαριστούν και να

Πίνακας 1: Κατανομή των εκπαιδευτικών του δείγματος στις δύο ομάδες (Α' και Β')

Frequency Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Α' 36 60,0		60,0 60,0
Β' 24 40,0 40,0		100,0
Total 60 100,0 100,0		

διασαφηνίζουν τις έννοιες και τα «γεγονότα» του ερευνώμενου φάσματος με όρους μετρήσιμους, όσο μπορεί αυτό να ισχύει, αφού, όσο ακριβείς και αν θεωρηθούν ότι μπορεί να είναι οι μετρήσεις ανθρώπινης συμπεριφοράς, αδυνατούν να αποδώσουν μία εμπειρία ζωής, καθότι η ζωή δεν είναι δυνατόν να μετρηθεί στο πλαίσιο μιας φυσικής κλίμακας (Nesfield-Cookson, 1987). Συμπεριλήφθηκαν προς τούτο μεταβλητές τακτικές, όπως, π.χ., τα χρόνια υπηρεσίας, και ονομαστικές διπολικές με δύο έως και έξη κατηγορίες (π.χ., σχέση με το Θέατρο Σκιών), που αντιστοιχούν σε επιλογές των υποκειμένων της έρευνας.

Ανάλυση δεδομένων – Αποτελέσματα: Η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων έγινε με το στατιστικό πακέτο SPSS 15 for Windows και περιλάμβανε την εφαρμογή περιγραφικών μέτρων (δείκτες περιγραφικής στατιστικής), κατανομές συχνοτήτων με διασταυρωμένη ταξινόμηση σε πίνακες (Crosstabulation), αριθμητικούς μέσους και σε επίπεδο επαγωγικής στατιστικής ανάλυσης στατιστικό έλεγχο χ^2 (Chi-Square Test),² ενώ, εκτός εξαιρέσεων, για όλες τις περιπτώσεις στατιστικού ελέγχου χρησιμοποιήθηκε ως ελάχιστο επίπεδο σημαντικότητας το $p < ,05$.

Τα περιγραφικά μέτρα έδειξαν ότι ο μέσος όρος των ετών υπηρεσίας των απόμων του δείγματος είναι 11,5 έτη (Πίνακας 2).

Πίνακας 2: Μέση τιμή και τυπική απόκλιση για τα έτη υπηρεσίας του συνόλου των δασκάλων που απαρτίζουν το δείγμα.

N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
---	---------	---------	------	----------------

Χρόνια υπηρεσίας	57	1,0 30,0	11,570	7,3584
------------------	----	----------	--------	--------

Valid N (listwise) 57

Τα υποκείμενα της έρευνας είχαν από 1 έως 30 χρόνια υπηρεσίας. Από αυτά, τα

2. Ο χ^2 έλεγχος ανεξαρτησίας ελέγχει στατιστικά την ύπαρξη εξαρτήσεων – συσχετίσεων ανάμεσα σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του πληθυσμού.

33, που συγκρότησαν τη μια ομάδα (Α), απάντησαν στα ερωτηματολόγια το 1996, ενώ είχαν από 1 έως 24 χρόνια υπηρεσίας, και τα 24 άτομα της άλλης ομάδας (Β), που απάντησαν το 2006, είχαν από 5 έως 30 χρόνια υπηρεσίας (Πίνακας 3).

Πίνακας 3: Χρόνια υπηρεσίας ανά περίοδο συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου ³

Ερωτηματολόγιο N Minimum Maximum Mean Std. Deviation

Συμπλήρωση 1996 Χρόνια υπηρεσίας 33 1,0 24,0 9,333 5,5589

Valid N (listwise 33

Συμπλήρωση 2006 Χρόνια υπηρεσίας 24 5,0 30,0 14,646 8,4731

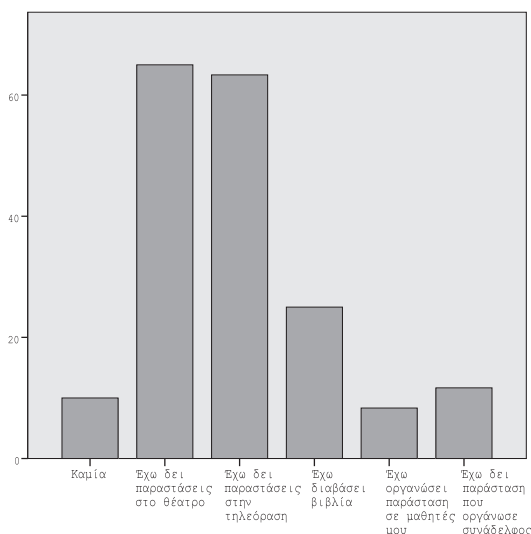
Valid N (listwise 24

Σχέση των υποκειμένων του δείγματος με το Θέατρο Σκιών: Από τις συχνότητες των απαντήσεων που δόθηκαν στο ερώτημα: *Ποια η σχέση σας με το Θέατρο Σκιών* προκύπτει ότι 6 άτομα, δηλαδή το 10%, δεν έχουν καμία σχέση με το θέαμα, ενώ τα 54 (90%) απαντούν θετικά στο ερώτημα. Αναλυτικότερα, όπως φαίνεται στο γράφημα Νο 1, έχουν δει παραστάσεις στο θέατρο 39 άτομα (65,0%) και στην τηλεόραση 38 (63,3%). Οι 15 (25,0%) έχουν διαβάσει σχετικά βιβλία.

Έχουν οργανώσει παράσταση σε μαθητές τους μόνο 5 άτομα (8,3 %), ενώ παρακολούθησαν παράσταση που οργάνωσε συνάδελφός τους 7 δάσκαλου/-ες (11,7%).

Σχέση της χρονικής στιγμής συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου με τη μεταβλη-

Γράφημα 1 : Σχέση των εκπαιδευτικών με το Θέατρο Σκιών

3. **Minimum:** Ελάχιστη τιμή, **Maximum:** Μέγιστη τιμή, **Mean:** Μέση τιμή, **Std. Deviation:** Τυπική απόκλιση

τή «Ποια η σχέση σας με το Θέατρο Σκιών»: Για την απεικόνιση των συχνοτήτων των δύο μεταβλητών δημιουργήθηκαν 5 πίνακες διασταύρωσης, που απαντούν στη συχνότητα κάθε μιας επιλογής ξεχωριστά.

Προκειμένου να διαπιστωθεί αν η χρονική στιγμή κατά την οποία απαντήθηκαν τα ερωτηματολόγια (1996 και 2006) επηρεάζει τη μεταβλητή σχέση με το Θέατρο Σκιών (κάθε μία από τις διαφορετικές απαντήσεις της μεταβλητής αυτής), δηλαδή αν οι δυο αυτές μεταβλητές είναι εξαρτημένες ή όχι, πραγματοποιήθηκε ο έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 .

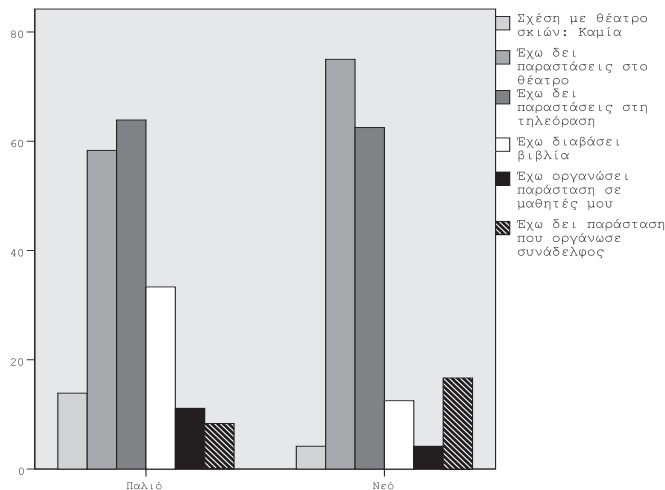
Σύμφωνα με την εκδοχή της μηδενικής υπόθεσης (υπόθεση ανεξαρτησίας), οι δύο αναφερθείσες μεταβλητές είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους. Με άλλα λόγια, το ποσοστό των δασκάλων που, π.χ., δεν έχουν καμία σχέση με το Θέατρο Σκιών είναι το ίδιο και για αυτούς που απάντησαν παλαιότερα (1996, Α' ομάδα) και για εκείνους που απάντησαν πρόσφατα (2006, Β' ομάδα), δηλαδή, το αν οι ερωτηθέντες έχουν κάποια σχέση με το θέατρο σκιών είναι ανεξάρτητο από το αν ανήκουν στην Α' ή στη Β' ομάδα.

Σύμφωνα με την εκδοχή της Εναλλακτικής Υπόθεσης, οι δύο μεταβλητές είναι συσχετισμένες, δηλαδή το ποσοστό των δασκάλων που έχουν σχέση με το Θέατρο Σκιών είναι διαφορετικό μεταξύ των δασκάλων που συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια το 1996 (Α' ομάδα) και εκείνων που τα συμπλήρωσαν το 2006 (Β' ομάδα).

Πρέπει να σημειωθεί ότι, αν το p-value (σημαντικότητα του ελέγχου - Exact Sig) του ελέγχου είναι μεγαλύτερο από 0.05 (προκαθορισμένο επίπεδο σημαντικότητας), γίνεται αποδεκτή η μηδενική υπόθεση, δηλαδή ότι απαντούν με τον ίδιο τρόπο. Διαφορετικά, απορρίπτεται, δηλαδή υπάρχει εξάρτηση. Το πώς απαντούν εξαρτάται από το πότε συμπληρώθηκε το ερωτηματολόγιο.

Όπως φαίνεται, ωστόσο, από τον παρακάτω Πίνακα διασταύρωσης C1

Γράφημα 2 : Συχνότητες των δύο μεταβλητών

(Crosstabulation) και από τον αντίστοιχο έλεγχο ανεξαρτησίας (Chi-Square Tests), το p -value είναι: $0.220 > 0.05$. Γι' αυτό έγινε αποδεκτή η μηδενική υπόθεση. Αυτό σημαίνει ότι οι δύο μεταβλητές είναι ανεξάρτητες. Δηλαδή, το αν το ερωτηματολόγιο είναι *Παλιό* ή *Νέο*⁴ δεν παίζει ρόλο στο πώς απαντήθηκε η συγκεκριμένη ερώτηση.

Πίνακας C1: Είδος ερωτηματολογίου -Σχέση με θέατρο σκιών: καμία (Crosstabulation)

Σχέση με Θέατρο Σκιών: καμία		Total
OXI	NAI	36
Είδος ερωτηματολογίου Παλιό 31 5		24
Νέο 23 1		60
Total 54 6 60		

Chi-Square Tests

Value Df Asymp.Sig. Exact Sig. Exact Sig.
(2-sided) (2-sided) (1-sided)

Pearson Chi-Square	1,512(β)	1	,219
Continuity	,625	1	,429
Correction(a)			
Likelihood Ratio	1,684	1	,194
Fisher's Exact Test	,387		,220
Linear-by-Linear	1,487		,223
Association	1		
N of Valid Cases	60		

a Computed only for a 2x2 table

b 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,40.

Κατά λογική ακολουθία, ισχύει το ίδιο και για τις παρακάτω μεταβλητές: - Έχω δει παραστάσεις στο θέατρο. - Έχω δει παραστάσεις στην τηλεόραση. - Έχω οργανώσει παράσταση σε μαθητές μου. - Έχω δει παράσταση που οργάνωσε συνάδελφος. Γίνεται αποδεκτή η μηδενική υπόθεση, δηλαδή η ανεξαρτησία των μεταβλητών, αφού το p -value ήταν αντιστοίχως: $,147,490,328,279 > 0.05$.

Στην περίπτωση, όμως, της μεταβλητής Έχω διαβάσει βιβλία προέκυψε το p -value ίσο με 0.061, πράγμα που σηματοδοτεί την αποδοχή της μηδενικής υπόθεσης.

³ Οι όροι Παλιό-Νέο παραπέμπουν εδώ στο πότε συμπληρώθηκε το ερωτηματολόγιο (1996 ή 2006), αντίστοιχα.

Επειδή, όμως, το p-value δεν είναι πολύ μεγαλύτερο από το ,0.05, έγινε αλλαγή του προκαθορισμένου επιπέδου σημαντικότητας και ορίζοντας το στο 0.1 απορρίψαμε τη μηδενική υπόθεση, δεχόμενοι έτσι ότι υπάρχει εξάρτηση του χρόνου κατά τον οποίο απαντήθηκε το ερωτηματολόγιο με το αν το άτομο έχει διαβάσει βιβλία που έχουν σχέση με το Θέατρο Σκιών. Ύστερα από αυτή την τροποποίηση, προέκυψε ένα ποσοστό 33,3% από την Α ομάδα να έχει διαβάσει βιβλία, ενώ η Β ομάδα αντιπροσωπεύεται αντίστοιχα με ποσοστό 12.5%.

Άποψη των εκπαιδευτικών για τη σχέση Θεάτρου Σκιών και σχολείου

Η άποψη των εκπαιδευτικών εδώ αποτυπώθηκε μέσω μιας κλειστής ερώτησης, τύπου δήλωσης, όπου ο ερωτώμενος είχε τη δυνατότητα να συμφωνήσει ή να διαφωνήσει σημειώνοντας «ναι» ή «όχι» αντίστοιχα (Gagendra & Kanka, 2004). Σε καταφατική περίπτωση, έπρεπε να απαντήσει περαιτέρω γιατί νομίζει ότι το Θέατρο Σκιών μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην εκπαίδευση.

Όπως φαίνεται από τον Πίνακα 4, η πλειονότητα των υποκειμένων της έρευνας (95,0%) εκφράζουν την άποψη ότι το Θέατρο Σκιών μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην εκπαίδευση. Μόνο το 5% απαντά αρνητικά, ενώ δεν υπάρχουν κάποια άτομα που να δηλώνουν ότι δεν γνωρίζουν ή που δεν απάντησαν.

Πίνακας 4 : Νομίζετε πως το Θέατρο Σκιών μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην εκπαίδευση;

Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid OXI	3	5,0	5,0
NAI	57	95,0	100,0
Total	60	100,0	100,0

Γιατί νομίζετε πως το Θέατρο Σκιών μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην εκπαίδευση;

Το παραχθέν υλικό από τη διεύρυνση της ερώτησης, οι απαντήσεις, δηλαδή, που δόθηκαν στο συγκεκριμένο ερώτημα, αποτέλεσε αντικείμενο ανάλυσης («φραστική ανάλυση»). Έγινε ανάλυση περιεχομένου με μονάδα μέτρησης την πρόταση για την ομαδοποίηση και τη μετατροπή του ποιοτικού υλικού της έρευνας σε μετρήσιμα στοιχεία-κατηγορίες (Νόβα-Καλτσούνη, 2006, σ. 170-177), κατά την οποία ακολουθήθηκαν οι κανόνες της αντικειμενικότητας, της εξαντλητικότητας, της καταλληλότητας και του αμοιβαίου αποκλεισμού (Βάμβουκας, 1998). Αναζητήθηκαν δε αναφορές οι οποίες εκφράζονται με όρους έκδηλου περιεχομένου (Robson, 2007). Έτσι, αναδείχθηκαν δύο κατηγορίες-πυλώνες που αποδίδουν την ωφέλεια της παρουσίας του Θεάτρου Σκιών στην εκπαίδευση. Ειδικότερα, γίνεται αναγωγή στην *παιδαγωγική* και στην *καλλιτεχνική* διάσταση του θεάματος. Οι περισσότεροι εκπαι-

δευτικοί (88,3%) αιτιολογούν τη χρήση του στο σχολείο αποδίδοντάς του παιδαγωγική δυναμική διάσταση τέτοια, που το καθιστά μέσο έκφρασης, γνώσης, επικοινωνίας και καλλιέργειας της γραπτής και της προφορικής γλώσσας. Παράλληλα, τη σύνδεσή του με την εκπαιδευτική διαδικασία λόγω των καλλιτεχνικών του ιδιοτήτων, που το καθιστούν μέσο καλλιτεχνικής δημιουργίας, αισθητικής καλλιέργειας και γνωριμίας των παιδιών με τη θεατρική γλώσσα και τους κώδικες της θεατρικής επικοινωνίας, φαίνεται να συμμερίζεται μόνο το 15%. Πολύ μικρά είναι, επίσης, τα ποσοστά όσον του αποδίδουν έμμεσα παιδαγωγική διάσταση (6,7%) ή κάποια άλλη διάσταση σε σχέση με το σχολείο (3,3%).

Πώς νομίζετε ότι μπορεί να χρησιμοποιηθεί το Θέατρο Σκιών στην εκπαίδευση;

Σε αυτή την ανοιχτού τύπου ερώτηση, για την οποία ακολουθήθηκε η ίδια με την παραπάνω διαδικασία ανάλυσης, οι εκπαιδευτικοί προτείνουν την παρακολούθηση παράστασης εντός/εκτός σχολείου (25, %), την οργάνωση παράστασης από μαθητές σε συνεργασία με τον δάσκαλο (35%), την οργάνωση παράστασης από τον δάσκαλο (13,3%) και την οργανωμένη μορφή παράστασης (1,7%). Εξέφρασαν, επίσης, την άποψη ότι μπορεί να χρησιμοποιηθεί με τη μορφή του Αυτοσχεδιασμού (1,7%) και της Δραματοποίησης (16,7%), και «Άλλο» (11,7%) .

Προσωπική εμπειρία με το Θέατρο Σκιών στην εκπαιδευτική διαδικασία, απαιτούμενα εφόδια χρησιμοποίησής του σε αυτή τη διαδικασία

Αυτή η ερώτηση, με τη οποία ζητούνταν να αναφερθούν πλεονεκτήματα ή μειονεκτήματα στην περίπτωση της ύπαρξης προσωπικής εμπειρίας με το Θέατρο Σκιών σε σχέση με την εκπαιδευτική διαδικασία, απαντήθηκε από πολύ λίγους. Αυτό που επισημαίνουν κυρίως είναι ότι τα παιδιά χαίρονται με αυτό, μαθαίνουν να οργανώνονται. Βρίσκουν δε θετικό το ότι οι μαθητές ταυτίζονται με τα πρόσωπα του έργου.

Στο ερώτημα τι εφόδια χρειάζεται ο εκπαιδευτικός για να χρησιμοποιήσει το Θέατρο Σκιών στην εκπαιδευτική διαδικασία, σε σύνολο 60 απαντώντων οι 58 (96,7%) προτάσσουν τα τεχνικά εφόδια και οι 56 (93,3%) τη θεωρητική κατάρτιση. Επίσης, 6 άτομα κάνουν λόγο για την ανάγκη ύπαρξης κεφιού και διάθεσης, και 2 για διαθέσιμο χώρο και μουσική κατάρτιση.

Οι εκπαιδευτικοί ερωτήθηκαν, επίσης, για την επαφή τους με το θέαμα στο πλαίσιο της βασικής εκπαίδευσης, της επιμόρφωσης ή της μετεκπαίδευσής τους και, όπως φαίνεται από τον Πίνακα 5, η πλειονότητα (90%) δεν είχαν ποτέ ανάλογη επαφή.

Πίνακας 5: Επαφή με το Θέατρο Σκιών στο πλαίσιο της εκπαίδευσης/επιμόρφωσης

Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid OXI 54	90,0	90,0	90,0
NAI 6	10,0	10,0	100,0
Total	60	100,0	100,0

Σχέση του Θεάτρου Σκιών με το κουκλοθέατρο

Στην ερώτηση αυτή η πλειονότητα των εκπαιδευτικών (80,0%) απαντούν καταφατικά

Πίνακας 6 : Έχουν σχέση το Θέατρο Σκιών και το κουκλοθέατρο;

Frequency Percent Valid Percent Cumulative Percent

Valid OXI 9 15,0 15,8 15, 8

NAI 48 80,0 84,2 100.0

Total 57 95,0 100,0

Missing ΔΓ ΔΑ 3 5,0

Total 60 100.0

Όπως προκύπτει, επίσης, από τον πίνακα 6, ένας στους πέντε περίπου δηλώνει ότι δεν γνωρίζει αν υπάρχει σχέση μεταξύ των δύο αυτών ειδών μικροθεάτρου, αφού το 21,1% επιλέγει την απόκριση ΔΓ/ΔΑ. Η απάντηση αυτή ερμηνεύεται έτσι παρ' όλη τη διττή φύση της, διότι τα άτομα αυτά δεν θα μπορούσαν να απαντήσουν διαφορετικά, δηλαδή ΔΑ (= δεν απαντώ), αφού συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο οικειοθελώς. Οι περισσότεροι από αυτούς, όμως, απαντούν ότι υπάρχουν σχέσεις μεταξύ των. Ειδικότερα, βρίσκουν ομοιότητες στο σκηνικό που χρησιμοποιούν αμφότερα, ως προς τις δυνατότητες, στην τεχνική με την οποία εκφέρεται ο λόγος, στον τρόπο με τον οποίο εκτελείται η παράσταση, ως προς τη θεματολογία των παραστάσεων και ως προς την απαιτούμενη θεωρητική κατάρτιση του υποψήφιου παίκτη. Διακρίνουν ομοιότητα ως προς το άβιο των ηρώων, οι οποίοι, όπως αναφέρουν, ενεργοποιούνται με την εμφύωση και "περνούν" μεγάλο εύρος μηνυμάτων, ελκύουν την προσοχή, κεντρίζουν τη φαντασία και προκαλούν τα παιδιά να εκφραστούν.

Χρόνια υπηρεσίας και η Σχέση με το Θέατρο Σκιών

Προκειμένου να διαπιστώσουμε αν τα χρόνια υπηρεσίας επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο απαντούν τα υποκείμενα στη μεταβλητή: *Σχέση με το Θέατρο Σκιών*, κατασκευάστηκε μια νέα μεταβλητή, στην οποία ομαδοποιήσαμε τους/τις δασκάλους/-ες σε αυτούς/-ές που έχουν μέχρι 5 χρόνια υπηρεσία και σε αυτούς που έχουν περισσότερα από 5.

Από τον παρακάτω πίνακα (No 7) προκύπτει ότι το 76,7% έχουν περισσότερα από 5 χρόνια υπηρεσίας και το 19,9% έχουν μέχρι 5.

Πίνακας 7 : Χρόνια υπηρεσίας

Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid <=5	11	18,3	19,3
	.5	46	76,7
			80,7
			100,0
Total	57	95,0	100,0
Missing System		3	5,0
Total		60	100,0

Στη συνέχεια έγινε εφαρμογή του χ^2 ελέγχου, για να καταδειχθεί αν υπάρχει εξάρτηση μεταξύ των μεταβλητών Χρόνια υπηρεσίας - Σχέση με Θέατρο Σκιών. Από τα αποτελέσματα των ελέγχων φάνηκε ότι σε όλες τις περιπτώσεις το p-value ήταν μεγαλύτερο από 0.05. Έτσι, έγινε αποδεκτή η μηδενική υπόθεση για όλους τους αφορισθέντες ελέγχους. Αυτό ουσιαστικά σημαίνει ότι τα χρόνια υπηρεσίας είναι ανεξάρτητα από τη σχέση που έχουν οι εκπαιδευτικοί του δείγματος με το με Θέατρο Σκιών.

Συμπεράσματα - Προτάσεις

Όπως φαίνεται από τα αποτελέσματα της έρευνας, το 95% (Πίνακας 4) του συνόλου των εκπαιδευτικών του δείγματος έχουν θετική άποψη για την εμπλοκή του Θεάτρου Σκιών στην εκπαιδευτική διαδικασία. Η σχέση, όμως, της πλειονότητας αυτών με το θέαμα προσδιορίζεται διαχρονικά ως σχέση παθητική. Τα ποσοστά επί των απαντήσεων στο ερωτηματολόγιο τους τοποθετούν στη θέση του θεατή (παρακολούθηση παράστασης σε θέατρο και στην τηλεόραση). Δεν εμφανίζουν οι δάσκαλοι/-ες δραστήρια-ενεργό εμπλοκή με αυτό κατά την επιτέλεση του εκπαιδευτικού τους έργου, αν και αναγνωρίζουν την αξία του στην εκπαιδευτική διαδικασία. Η παραπάνω ερμηνεία ενισχύεται και από τον τρόπο με τον οποίο απαντούν στις ερωτήσεις οι οποίες αναφέρονται:

- στο πώς νομίζουν ότι μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην εκπαίδευση,
- στην προσωπική εμπειρία τους με αυτό, σε σχέση με τη διδασκαλία.

Σύμφωνα με την αναφερθείσα διαπίστωση, θα μπορούσε να υποστηριχθεί κανείς ότι μια τέτοια σχέση των εκπαιδευτικών με το θέαμα δεν εγγυάται απαραίτητα και την ευδόωση των προσδοκιών που απορρέουν μέσα από την ένταξή του θεάματος στα νέα διδακτικά πακέτα και την εφαρμογή του αναλυτικού προγράμματος.

Από τις προτάσεις που κάνουν οι δάσκαλοι/-ες για το πώς μπορεί να χρησιμοποιηθεί το Θέατρο Σκιών στην εκπαίδευση φαίνεται να μην είναι υποψιασμένοι για το ρόλο του ως μέσου διδασκαλίας, δεν το συνδέουν με την αρχή της εποπτείας στη διδασκαλία. Περαιτέρω, η θέση που επιφυλάσσουν στους μαθητές, σε συνάφεια με το θεατρικό αυτό είδος, δεν είναι καθολικά ενεργητική, αφού η πρότασή τους για

την παρακολούθηση παράστασης ως προτεινόμενη δραστηριότητα υπερτερεί σε ποσοστό από εκείνες της δραματοποίησης και του αυτοσχεδιασμού, διδακτικές-παιδαγωγικές πρακτικές των οποίων η ενεργοποίηση εμπλέκει δραστήρια τους μαθητές στην ανάπτυξη της γλωσσικής και εκφραστικής ικανότητας (συγγραφή δραματικών κειμένων), στην καλλιέργεια της αισθητικής έκφρασης και την ευαισθητοποίηση στο θέατρο. Φαίνεται, όμως, να διακρίνουν την ετερογένεια που χαρακτηρίζει τα δύο είδη μικροθεάτρου και αναγνωρίζουν τα αυτόνομα και αυτοδύναμα στοιχεία που τα κάνουν να διαφοροποιούνται μεταξύ τους. Αυτό προσδίδει μια ευχέρεια ως προς την εμβόλιμη εκπαιδευτική τους χρήση. Η κοινή άποψη και των δύο ομάδων για το θέαμα, παρόλο ότι αυτές αντιπροσωπεύουν διαφορετικές « εποχές» (1996, 2006) - μεταρρυθμιστικά status, που εκ των πραγμάτων δεν αποπνέουν παρόμοια εκπαιδευτική φιλοσοφία, ως απότοκο της εφαρμογής διαφορετικών προγραμμάτων σπουδών, τα οποία επιβάλλουν και διαφορετικές εκπαιδευτικές πρακτικές, δίνει μηνύματα για το βαθμό της προσβασιμότητας των καινοτομιών στο σχολείο και την αξία που τους αποδίδονται από τους εκπαιδευτικούς.

Από τα αποτελέσματα της έρευνας, το εύρημα σύμφωνα με το οποίο δηλώνεται ότι το 90% των ερωτηθέντων δεν είχε καμία επαφή με το θεατρικό αυτό είδος κατά τη διάρκεια των σπουδών ή της επιμόρφωσης-μετεκπαίδευσής τους, ως και από τις απαντήσεις σχετικά με τα εφόδια που χρειάζεται ο εκπαιδευτικός για να χρησιμοποιήσει το Θέατρο Σκιών στην εκπαιδευτική διαδικασία, καταδεικνύεται η ανάγκη για επιμόρφωση. Μια επιμόρφωση που, στηριζόμενη στις αρχές της εκπαίδευσης ενηλίκων, θα αναδεικνύει την καλλιτεχνική ιδιότητα και την παιδαγωγική-διδακτική διάσταση του Θεάτρου Σκιών, ενώ θα ανιχνεύει με όρους διδακτικής πράξης δυνατότητες εφαρμογών διαθεματικού περιεχομένου, σύμφωνα με τη στοχοθεσία των διάφορων γνωστικών αντικειμένων, και θα εφοδιάζει τους εκπαιδευτικούς με δεξιότητες για το θέατρο, των οποίων η ενσωμάτωση στη «βασική» διδασκαλία, μόνο θετικά αποτελέσματα θα μπορούσε να έχει. Μια επιμόρφωση που μέσω του αναστοχασμού θα επιφέρει τη διαφοροποίηση της στάσης των εκπαιδευτικών σχετικά με το ρόλο του μαθητή κατά την εκπαιδευτική διαδικασία, ο οποίος θα πρέπει να είναι ενεργητικός.

Περιορισμοί της παρούσας έρευνας - Ανάγκη για περαιτέρω διερεύνηση

Με δεδομένο ότι η παρούσα μελέτη βασίστηκε στην επιλογή ενός βολικού δείγματος (convenience sample) εκπαιδευτικών ΠΕ70, εύλογο είναι να υψίσταται περιορισμός στη γενίκευση των αποτελεσμάτων της, αφού η εφαρμογή τής εν λόγω δειγματοληπτικής μεθόδου κρίνεται πως ενδέχεται να επηρεάζει την ορθότητα, την ποιότητα και την αμεροληψία των δεδομένων (Moutinho, Goode & Davies, 1998, σ. 12-13). Εξ αυτού προκύπτει η ανάγκη διεξαγωγής συμπληρωματικής έρευνας με μεγαλύτερο και αντιπροσωπευτικότερο δείγμα, πράγμα το οποίο θα θέσει σε δοκιμασία τα ευρήματα της παρούσας και περαιτέρω θα δημιουργήσει γενικεύσιμα αποτελέσματα.

Βιβλιογραφία

- Βάμβουκας, Μ. (1998). *Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία*, Αθήνα: Γρηγόρης.
- Hargeaves, Andy & Fullan, Michael G. (2008). *Η εξέλιξη των εκπαιδευτικών* (μτφρ. Π. Χατζηπαντελί) (τελευτ. έκδοση). Αθήνα: Πατάκης.
- Cohen L. & Manion L. (1997). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*, Αθήνα: Έκφραση. <http://Lab.rz.th-muenchen.de/mpaed/mh04-99schattenspiel2html>, (κείμενο στο Διαδίκτυο. Ανακτήθηκε στις: 04-10- 2007).
- Gajendra, K. - Verma, Kanka - Mallick (2004). *Εκπαιδευτική έρευνα. Θεωρητικές προσεγγίσεις και Τεχνικές*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Γενειατάκη, Ε. (1988). Το Θέατρο Σκιών στην Εκπαίδευση. Παιδικό Θέαμα. Α' Πανελλήνιο Συνέδριο, Καρδίτσα, 12-13 Νοέμβρη 1988. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Γραμματάς, Θόδωρος (1999). *Διδακτική του Θεάτρου*. Αθήνα: Τυπωθήτω - Γιώργος Δαρδανός.
- Κοντογιάννη, Α. (1992). *Κουκλο-θέατρο σκιών*, Αθήνα: Άλκηστις.
- Κυριαζή, Ν. (2002). *Η κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Moutinho, L. – Goode, M. – Davies, F. (1998). *Quantitative Analysis in Marketing Management*. New York: John Wiley & Sons.
- Mummendey, H.D. - Grau, I. (2008). *Die Fragebogen-Methode* (5η Έκδ). Göttingen: Hogrefe.
- Νόβα-Καλτσούνη, Χρ. (2006). *Μεθοδολογία Εμπειρικής Έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες. Ανάλυση Δεδομένων με τη Χρήση του SPSS 13*. Gutenberg: Αθήνα.
- Neelands, J. - Baldwin, P. - Fleming, K. (2003). *Teaching Literacy through Drama: Creative Approaches*. London: Routledge Falmer.
- Nesfield-Cookson, B. – Blake, William (1987). *Prophet of Universal brotherhood*. London: Crucible.
- Robson, C. (2007). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου*. Αθήνα: Gutenberg - Γιώργος & Κώστας Δαρδανός.